

TANULMÁNYOK / ARTICLES

Az Európai Parlament közös munkacsoportjainak (intergroupjainak) szerepe a területi érdekérvényesítésben

The role of the European Parliament's intergroups in the representation of territorial interests

BRUCKER BALÁZS

BRUCKER Balázs: tudományos munkatárs, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde utca 22.; brucker.balazs@krtk.hu; <https://orcid.org/0000-0002-1448-1488>

KULCSSZAVAK: Európai Unió; Európai Parlament; közös munkacsoportok; területi érdekérvényesítés; szubnacionális érdekek

ABSZTRAKT: Az egyetlen közvetlenül választott EU-s intézményben, az Európai Parlamentben a területi fókuszú kérdések nem csupán a plenáris, szakbizottsági és képviselőcsoporti üléseken kerülnek napirendre, hanem a Parlament keretében működő „félhivatalos” képviselői csoportosulások, az ún. közös munkacsoportok (intergroupok) összejövetelei is lehetőséget teremtenek erre.

A tanulmányomban arra keresem a választ, hogy az EP félhivatalos képviselői csoportosulásai képesek-e arra, hogy a területi fókuszú érdekeket becsatornázzák az EP-i döntéshozatalba. Hipotézisem szerint a formalitás és informális határán álló csoportosulások megfelelően ki tudják aknázni a szemi-formális működési tényezőkben rejlő adottságokat és hatékonyan részt tudnak venni a területi fókuszú érdekek érvényesítésében.

A tanulmány négy részre tagolódik. Mindenekelőtt röviden áttekintem az EP-nek és a területi érdekek kapcsolatát, ezt követően pedig bemutatom a közös munkacsoportok jellemzőit, struktúráját és érdekérvényesítési lehetőségeit az EP Eljárási Szabályzatának tükrében. A tanulmány harmadik részében a területi fókuszú közös munkacsoportok működési jellemzőit elemzem. Az írásom utolsó fejezete két konkrét esettanulmány alapján mutatja be a területi kérdéssel foglalkozó közös munkacsoportok érdekartikulációs gyakorlatát és korlátait.

A dokumentumelemzés, a közös munkacsoportokban meghatározó szerepet játszó EP-képviselőkkel és munkacsoport-koordinátorokkal készített strukturált mélyinterjúk és az esettanulmány alapján megállapítható, hogy az EP-ben ezek a formalitás és informális határán álló képviselői csoportosulások is meghatározó szerepet játszat(hat)anak a területi érdekek uniós intézményekben történő megjelenítésében. Ugyanakkor – az EP eljárási szabályzatában megfogalmazott korlátok miatt – e képviselői csoportosulások csak indirekt módon vehetnek részt a területi érdekek parlamenti döntéshozatalba történő becsatornázásában, hiszen a parlamenti fellépések nem a közös munkacsoportok, hanem az azok munkájában részt vevő EP-képviselők nevében történnek.

Balázs BRUCKER: *research fellow, Institute of Regional Studies, CERS; Papnövelde utca 22., H-7621 Pécs, Hungary; brucker.balazs@krtk.hu; https://orcid.org/0000-0002-1448-1488*

KEYWORDS: *European Union; European Parliament; intergroups; territorial interest representation; subnational interests*

ABSTRACT: *Intergroups are semi-official forums where Members of the European Parliament (MEPs) from different political groups can cultivate their interests in particular political topics such as ‘Youth Issues’, ‘Social Economy’, ‘Regional Issues’ or ‘Minorities’. Despite their non-legal status, the Intergroups are often taken into account and referred to by parliamentarians, and they are regulated by the leadership of the European Parliament.*

In the European Parliament, territorial issues are not only on the agenda of plenary, parliamentary committees, and political group meetings, but are also discussed in the so-called ‘semi-formal’ groups of MEPs, the intergroups that provide fora for channelling territorial interests into European Parliament decision-making.

The aim of this paper is to discuss whether semi-official groups of MEPs are able to channel territory-focused interests into EP decision-making. According to my hypothesis, these semi-official forums of the European Parliament can properly exploit the capabilities inherent in semi-formal operations and therefore effectively participate in the representation of territorial interests.

The study is divided into four parts. The first part will provide an overview of the relationship between the EP and territorial interests. The second part presents the characteristics and structure of intergroups. In addition, the interest representation capacity of these intergroups will be analysed, especially in light of the EP’s Rules of Procedure. In the third part of this paper, the operational characteristics of the territory focused intergroups will be presented. The last chapter presents the interest representation practice of the territory focused intergroups, based on specific case studies.

Based on the document analysis, structured in-depth interviews with MEPs and intergroup’s coordinators and the case study, it can be concluded that these semi-formal groups of MEPs (can) play a key role in the representation of territorial interests. At the same time, due to the limitations set out in the EP’s Rules of Procedure, intergroups can only indirectly participate in the channelling of territorial interests into parliamentary decision-making, since parliamentary actions are not carried out on behalf of the intergroups, but on behalf of the MEPs participating in their work. Nevertheless, when evaluating the activities of these representative groupings, we cannot ignore the fact that, given the complexity of EU decision-making, most of the time, not only EP intergroups, but also other EU institutions, international organizations and national bodies act on a given issue.

Bevezető

Az európai uniós (EU) érdekérvényesítés kérdése hangsúlyosan jelen van mind a magyar (Kéglér 2004, 2006; Simon 2009; Topolánszky 2009; Feledy 2010; Török 2016; Fóris 2020), mind pedig a nemzetközi (Beyers 2004; Eising 2008; Berkhout, Lovery 2011; Farrand 2015; Kluger Dionigi 2016; Ripoll Servent 2018; Dinan 2021) szakirodalomban. Ezek a művek az EU-s érdekérvényesítés jelenségét elemzik, kiemelt hangsúlyt fektetve az Unió három fő intézményében, a Tanácsban, a Bizottságban és az Európai Parlamentben (EP) folyó érdekérvényesítésre.

Az egyetlen közvetlenül választott EU-s intézményben, az EP-ben a területi fókuszú kérdések nem csupán a plenáris, szakbizottsági és képviselőcsoporti üléseken kerülnek napirendre, hanem a Parlament keretében működő „félhivatalos” képviselői csoportosulások, az ún. közös munkacsoportok (*intergroupok*) összejövetelei is lehetőséget teremtenek erre.

Hogy az EP struktúráján belül milyen szerepet töltenek be a képviselőcsoportok, vagy más néven politikai csoportok¹ és a parlamenti (szak)bizottságok, az minden EU-val foglalkozó szakember (politikus, elemző) számára egyértelmű. A közös munkacsoportok definiálása azonban nagyobb kihívás elé állítja a szakmabelieket, ugyanis ezen képviselői csoportosulások struktúráját és működését illetően csak korlátozottan áll rendelkezésre szakirodalom.

Az idegen nyelvű írások a közös munkacsoportok általános bemutatásán túl elsősorban az EP struktúráján belül elfoglalt helyzetükkel és a rájuk vonatkozó szabályozással foglalkoznak (Abélès 1992; Corbett 2000; Costa 2001; Ringe, Victor 2013; Nedergaard, Jensen 2014). Ezen írások közül elsősorban Marc Abélès, politikai antropológiával foglalkozó kutató, illetve a Nedergaard–Jensen szerzőpáros munkáját érdemes kiemelni: míg Abélès írásának az a „különlegessége”, hogy a politikai antropológia eszköztárával elemzi a közös munkacsoportok tevékenységét és az EP-ben elfoglalt sajátos helyzetét, addig Nedergaard és Jensen cikkükben – a képviselői csoportosulások általános bemutatásán túl – kísérletet tesznek a közös munkacsoportok kategorizálására. Az idegen nyelvű szerzők közül érdemes továbbá kiemelten kezelni Laurent Dutoit, a Genfi Egyetem kutatójának munkásságát. Dutoit 2001-ben megjelent könyvében (Dutoit 2001) közel 100 oldalt szentelt a közös munkacsoportok EP-n belül elfoglalt helyzetének a bemutatására és érdekérvényesítő képességük rövid elemzésére. Dutoit-nak két további írása is megjelent a közös munkacsoportok kérdéséről: az egyik (Dutoit 2003) a képviselői csoportosulások EP-n belüli hatásáról, a másik pedig (Dutoit 2016) a közös munkacsoportoknak a külpolitika-formálás terén játszott szerepéről. Ezekben az írásokban több közös munkacsoport tevékenységét vizsgálja meg, érintve azok érdekérvényesítő képességét is. Szintén említést érdemel a svédországi Lund University-n oktató Laura Landorff 2019-ben megjelent könyve (Landorff 2019), amely a szabályozási kérdésen túl a szociálpolitika módszerével elemzi a közös munkacsoportok tevékenységét.

A témát néhány magyar nyelvű írás is érinti. A tudományos írásművek vagy az EU, illetve az EP működését érintő általános kötet részeként a közös munkacsoportok általános, deskriptív jellegű bemutatását adják néhány oldal terjedelemben (Navracscics 1998; Laczkóné 2004), vagy az európai uniós érdekérvényesítési struktúra kapcsán tesznek említést a képviselői csoportosulásokról (Nagy 1998; Kéglér 2004; Tabajdi, Korányi 2006; Feledy 2010). Emellett léteznek olyan tudományos igényű munkák is, amelyek egyes szakpolitikák kapcsán az azon a területen tevékenykedő közös munkacsoportokat mutatják be röviden (pl. Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport kapcsán Kurkó 2011; Vizi 2013). Ezen írásokban azonban a közös munkacsoportok bemutatása ritkán haladja meg az egy-két bekezdést. Emellett jelen cikk szerzője jelentetett meg több tanulmányt a közös munkacsoportok témájában (Brucker 2014, 2015, 2019, 2022).

Egyetlen olyan tudományos igényű írás (Costa 2002) létezik, amely említést tesz a területi fókuszú közös munkacsoportokról, azonban ennek terjedelme csu-

pán egy bekezdés, így nem is vállalkozhat arra, hogy e képviselői csoportosulások érdekérvényesítésben betöltött szerepét elemezze.

Tanulmányomban területi fókuszú közös munkacsoportok alatt azon szemi-formális képviselői csoportosulásokat értem, amelyek tevékenységében tetten érhető a tér mint közigazgatási-szociológiai-gazdaságföldrajzi kategória, azaz amelyek tevékenysége vagy egyazon földrajzi térségre korlátozódik (pl. Balti-tenger térsége), vagy pedig azonos ágazati kihívásokkal küzdő térségekre (nagyvárosok; vidéki térségek; szigetek; etnorégiók stb.) terjed ki.

A tanulmányomban arra keresem a választ, hogy az EP félhivatalos képviselői csoportosulásai képesek-e arra, hogy a területi fókuszú érdekeket becsatornázzák az európai parlamenti döntéshozatalba. Hipotézisem szerint a formalitás és informalitás határán álló csoportosulások megfelelően ki tudják aknázni a szemi-formális működési tényezőkben rejlő adottságokat és hatékonyan részt tudnak venni a területi fókuszú érdekek érvényesítésében.

Dolgozatom az Európai Unió dokumentumaira, elsősorban az EP Eljárási Szabályzatára (ESZ)² és az Elnökök Értekezletének szabályozására (EÉ 1999), valamint – a közös munkacsoportok félformális működése miatt az ülések jegyzőkönyveinek hiánya vagy korlátozott hozzáférhetősége miatt – az EP-képviselőkkel és e képviselői csoportosulások koordinátoraival készített interjúkra támaszkodik. Az interjúalanyok kiválasztása során a sokszínűsége (nemzetiség, politikai orientáció) törekedtem, ugyanakkor képviselői csoportosulások működési sajátosságait figyelembe véve (nevezetesen, hogy a legfontosabb döntések a közös munkacsoportok elnökségében születnek) a közös munkacsoportok vezető tisztségviselői (elnökei, a képviselői csoportosulások tevékenységének szakmai összehangolását végző koordinátorai³) hangsúlyosabban megjelennek az interjúalanyok között. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó közös munkacsoport esetében különösen hangsúlyosan szerepelnek a magyar interjúalanyok, hiszen 2004 óta a képviselői csoportosulás munkájában önkéntes alapon részt vevő tagjai között a magyar képviselők – az EP-beli számarányukhoz képest – jelentősen felülreprezentáltak és – ettől nem függetlenül – a magyar ügyek száma is jelentős.

Írásom kettős célt tart szem előtt: egyrészt meg kívánja ismertetni a hazai tudományos célközönséggel (regionalistákkal, politológusokkal stb.) a közös munkacsoportok működését és a területi fókuszú érdekek képviselésében betöltött szerepét, másrészt hozzá kíván járulni ahhoz, hogy a magyarországi önkormányzati politikusok és a választott EP-képviselők a szubnacionális szinttel összefüggő érdekek képviselése során hatékonyabban ki tudják használni a közös munkacsoportokban rejlő lehetőségeket.

A tanulmány négy részre tagolódik. Mindenekelőtt röviden áttekintem az EP és a területi érdekek kapcsolatát. A második részben bemutatom a közös munkacsoportok jellemzőit, különös tekintettel e képviselői csoportosulások érdekérvényesítésben betöltött szerepére. A tanulmány harmadik részében a területi

fókuszú közös munkacsoportok működési jellemzőit elemzem. Az írásom utolsó fejezete pedig két konkrét esettanulmány alapján mutatja be egy területi kérdéssel foglalkozó közös munkacsoport érdekérvényesítési gyakorlatát.

Az Európai Parlament és a területi érdekek⁴

Az egyes szerzők véleménye megoszlik azzal kapcsolatban, hogy melyek a szubnacionális aktorok fő prioritásai a brüsszeli térben. Míg Goergen, a brüsszeli régió uniós képviselőjének vezetője szerint a régiók egyrészt befolyásolni akarják a regionális politika forrásainak elosztását, másrészt pedig demonstrálni kívánják, hogy az európai politika közvetlen hatással van rájuk (Goergen 2006), addig Ansell úgy véli, hogy az uniós intézményekkel való kétirányú információcsere és a Bizottsággal való kapcsolat révén az európai térben való legitimitáció keresése meghatározó (Ansell 1997).

A szubnacionális érdektörekvések egyszerre több csatornán (pl. brüsszeli szubnacionális képviselői irodák; európai érdekszövetségek és hálózatok; az adott tagállam brüsszeli Állandó Képviselője;⁵ Európai Bizottság; Európai Parlament; Régiók Bizottsága) jelennek meg, és az esetek többségében egymással párhuzamosan. Bár a területi fókuszú érdekek számára a fő („intézményesített”) érdekérvényesítő csatornát a Régiók Bizottsága jelenti, ezen érdekek érvényesítésében az EP-képviselők, illetve a politikai csoportok és szakbizottságok is fontos szerepet játszanak.

EP-választás és képviselőség

Noha a Parlamentnek a szerződésben nem nevesített feladata a települési és területi önkormányzatok szintjén jelentkező érdekek becsatornázása az uniós döntéshozatalba, az EP az uniós polgárokhoz közelebb elhelyezkedő szubnacionális szint természetes szövetségese.

A választási okmány értelmében az EP-választásoknak arányos képviseleten kell alapulniuk. Nincs azonban közös szabály a választókerületek kijelöléséről. Bár a választáson a legtöbb tagállam egyetlen választókerületet alkot, és így egyetlen országos listára lehet szavazni, négy tagállamban (Belgium, Írország, Lengyelország, Olaszország⁶) az ország területét több választókerületre osztották. Ezekben az országokban a választópolgárok területi alapú listákra szavazhatnak. A regionális választási körzetek általánosságá tételének legfőbb előnye az lenne, hogy – a területi képviselet legalapvetőbb feltételének megteremtésével – közelebb kerülne az EP a választópolgárokhoz és ezáltal egyébként csökkenne az oly sokszor hivatkozott demokráciadeficit is.

A Tanács 2002/772/EK, Euroatom határozatával módosított 1976-os választási okmány 7. cikke szerint az EP-képviselőség a 2004-es választásoktól kezdődő-

en összeférhetetlen – többek között – számos nemzeti kormányban betöltött funkcióval és a nemzeti parlamenti képviselőséggel. Mivel a nemzeti parlamenti képviselők a legtöbb tagországban – részben – területi listáról jutottak mandátumhoz, így ezek a képviselők különösen aktívan léptek fel választókerületük érdekeinek képviselete során, hisz tudták, hogy újraválasztásuk az EP-beli érdekérvényesítő tevékenységüktől is függhet. A választott önkormányzati testületekben szerzett mandátumoknak az EP-képviselőséggel való összeférhetetlensége nemzeti hatáskörbe tartozik, ugyanakkor számos tagállam tiltja a polgármesteri, a megyei és regionális tanácselnöki pozíció és az EP-képviselőség együttes gyakorlását.⁷

A politikai csoportok

Az EP hatásköreinek bővülése ellenére megállapítható, hogy az európai szintű választások csak másod- (Reif, Schmitt 1980; Marsh 1998; Schmitt 2005; Fábíán 2005; Corbett, Jacobs, Neville 2016), vagy talán csak harmadrendűnek (Laczkóné 2004) számítanak. A másodrendű választások egyik fő sajátossága a kisebb, tematikus (környezetvédő, (etno)regionális stb.) pártok jó szereplése. Ez a jelenség arra vezethető vissza, hogy a valamennyi tagországban arányos rendszerben zajló EP-választáson nincs kényszerű indok a nagyobb, de kevésbé preferált pártra való szavazásra (Enyedi, Körösényi 2004). Így a választók hajlamosak a stratégiai megfontolásukat félretéve a valódi ideológiai és/vagy pártpreferenciájuk szerint szavazni (van der Eijk, van Egmond 2007).

1979-ben, első európai parlamenti választáson négy (etno)regionális párt⁸ szerzett képviselői helyet az EP-ben. Az (etno)regionális alapon szerveződő pártok nagyrészt olyan pártok, amelyek gyakran kisszámú választópolgárt képviselnek, ugyanis választási programjuk egy adott területre (pl. régió vagy szórványkisebbség esetén egy adott nemzetiség által lakott, a regionális határokon túlmutató terület) koncentrálódik.

Az EP-ben mandátumot szerzett pártok előtt két út áll: vagy a Zöldek/Európai Szabad Szövetség elnevezésű frakciónév részeként működő Európai Szabad Szövetség (*European Free Alliance*, EFA) nevű, nagyjából (etno)regionalista, kisebbségi – regionális kötődés nélküli – etnikai pártokat magában foglaló európai párt keretében tevékenykednek; vagy pedig politikai irányultságuknak megfelelően valamely (nagyobb) politikai csoportban foglalnak helyet. Az EP-ben mindkettőre találunk példát.

A szakbizottságok

A nemzeti parlamentekhez hasonlóan, az EP-ben a kérdések alapos megvitatása, előzetes és részletes kidolgozása szakbizottságokban zajlik. A regionális kérdések szempontjából az egyik legmeghatározóbb fórum az EP Regionális Fejlesztési Bizottsága, amelynek hatásköre a regionális és kohéziós politikára terjed ki.

Ugyanakkor a területi fókuszú érdekek szinte valamennyi EP szakbizottságban megjelennek, gondoljunk csak a transzeurópai hálózatok, a mezőgazdaság, a környezetvédelem, az oktatás és szakképzés, az egészségügy, a foglalkoztatás, az iparpolitika, az energiapolitika vagy a kutatási és fejlesztési politika területi dimenziójára.

Az Európai Parlament közös munkacsoportjai (intergroupok)

Az európai parlamenti képviselők nem csupán a plenáris, szakbizottsági és képviselőcsoporti üléseken vehetnek részt, hanem bekapcsolódhatnak az EP keretében működő „félhivatalos” képviselői csoportosulások, az ún. közös munkacsoportok tevékenységébe.

A közös munkacsoportok fogalma és struktúrája

A közös munkacsoportok olyan, a formalitás és az informális határán álló, különböző politikai csoporthoz tartozó EP-képviselőket tömörítő, többnyire ideológiamentesen működő csoportosulások, amelyek valamely szakpolitikai terület érdekeinek az európai parlamenti döntéshozatalba való becsatornázásával foglalkoznak (Brucker 2019).

1999 óta közös munkacsoport csak akkor alapítható, ha élvezzi három politikai csoport támogatását. Ennek érdekében az Elnökök Értekezlete egy ún. kvótarendszert vezetett be, amelynek értelmében valamennyi képviselőcsoport – súlyának megfelelő számú – aláírással rendelkezik (EÉSZ 4. cikk).

1. táblázat: A közös munkacsoportok létrehozására vonatkozó kvótarendszer a 2019 és 2024 közötti parlamenti ciklusban

Number of signatures available to the political groups for the establishment of intergroups during the ninth parliamentary term (2019-2024)

EPP	S&D	Renew	Zöldek/EFA	ID	ECR	GUE/NGL
21	18	13	8	8	7	4

Forrás: Rules Governing the Establishment of Intergroups (2014)

A közös munkacsoport jellemzői

A közös munkacsoportokat összefoglalóan a következő jegyek jellemzik:

- *A formalizáltság hiánya:* Ez annyit tesz, hogy bár a közös munkacsoportok létrehozásáról és tevékenységének legfőbb elveiről az EP Eljárási Szabályzata és a közös munkacsoportok létrehozására vonatkozó 1999. évi szabályozás rendelkezik, az adott képviselői csoportosulás tagjai dolgozzák ki az adott csoport működési mechanizmusát. A formalizáltság hiányának

jellemzője továbbá az eltérő működési mechanizmus (pl. a csoportok üléseinek gyakorisága és vezetési struktúrája különböző). A közös munkacsoportok informális jellegét mutatja az a tény is, hogy egy adott közös munkacsoportba jelentkező képviselők – a parlamenti szakszervezetekkel ellentétben – általában csak az érdeklődési körüknek megfelelő témákat tárgyaló üléseken vesznek részt.

- *Specializáció:* A közös munkacsoportok valamely, pontosan meghatározott szakpolitikai részterülettel foglalkoznak. E csoportok tevékenysége a civil társadalom valamennyi területére kiterjed(het), így a gazdaságra, az intézményi kérdésekre, a regionális együttműködésekre, az alapvető jogokra, a környezetvédelemre stb.
- *Apolitizáltság:* Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a tagjai háttérbe szorítják a csoportidentitásukat (néppárti, szocialista, zöld stb.), és az elérendő szakpolitikai kérdést helyezik előtérbe.
- *Külső (EP-n, és általánosságban az EU-n kívüli) szervezetek és személyek bevonása:* A közös munkacsoportok jelentős teret biztosítanak a transzeurópai lobbiszervezeteknek. E képviselői csoportosulások – az információszerezés elősegítése érdekében – meghívják üléseikre a tudományos élet tagjait, adott esetben gazdasági társaságok, illetve más nemzetközi (pl. ENSZ, Európa Tanács, EBESZ) és uniós intézmények képviselőit, valamint az EP – illetékes – szakszervezet(ek)nek a tagjait (Brucker 2019).⁹

A közös munkacsoportok és az érdekérvényesítés

A közös munkacsoportok kötelező érvényű dokumentumot nem adhatnak ki. Ugyanakkor ajánlásokat fogalmazhatnak meg az EP szervei és más EU-s intézmények számára. Ezek figyelembevétele azonban csupán az érintettek jóindulatán múlik. Fő erősségük leginkább abban rejlik, hogy fontos információforrást jelentenek a képviselők számára, különösen azáltal, hogy külső aktorok álláspontját is meg tudják ismerni.¹⁰ A közös munkacsoportok elsődleges célja, hogy a plenáris ülés elé és így szavazásra kerülő anyagok kidolgozásába be tudja csatornázni a közös munkacsoport ülésein kialakított álláspontot.

Dutoit (2003) véleménye szerint a közös munkacsoportok befolyása három tengely körül vázolható fel leginkább.¹¹

1. *Procedurális tengely:* A parlamenti eljárásokra (Dutoit cikkében franciául: *procédures*) és azoknak a közös munkacsoportok általi kiaknázására vonatkozik.

Az Eljárási Szabályzat 54. cikkének (4) bekezdése értelmében az EP-hez be-terjesztett állásfoglalási indítványokhoz csak akkor fogadhatók el módosítások, ha azokat az előadó új információ figyelembevétele céljából terjesztette elő, vagy ha azokat a képviselők legalább egytizede terjeszti elő. Tehát a közös munkacsoportok nem csupán a módosító indítványok megtárgyalásához, hanem annak be-nyújtásához szükséges támogatás összegyűjtéséhez is megfelelő terepet kínálnak.

Az EP Eljárási Szabályzatának 159. cikke szerint, amennyiben egy jelentést egy szakbizottságban a tagok kevesebb, mint egytizedének az ellenszavazatával fogadják el, azt módosítás nélküli szavazásra tűzik az EP napirendtervezetére. Ugyanakkor az alacsony érvényességi küszöböt elérő számú képviselő¹² vagy egy képviselőcsoport írásban kérheti, hogy a napirendi pontot módosításra nyissák meg. Ez azért rendkívül fontos, mert azon napirendi pontokat, amelyeket módosítás nélküli szavazásra vettek fel a végleges napirendtervezetre, vita nélkül kell szavazásra bocsátani. Mindez azt jelenti, hogy egy jelentősebb taglétszámú közös munkacsoport elérheti, hogy a napirendi pontot módosításra nyissák meg.

Emellett az EP-képviselők a Bizottság által kidolgozott jogalkotási tervezetekhez módosító javaslatokat nyújthatnak be. Az EP Eljárási Szabályzata 180. cikkének (1) bekezdése értelmében „[a]z illetékes bizottság, bármely képviselőcsoport vagy az alacsony érvényességi küszöbértéket elérő képviselő¹³ terjeszthet elő módosításokat a plenáris ülés elé megfontolásra”. Ebben az esetben meghatározó lehet a közös munkacsoportok szerepe, ugyanis e képviselői csoportosulásokban részt vevő EP-képviselők együttműködése révén lehetőség nyílt módosító javaslat benyújtására.

Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy a félhivatalos státusszal rendelkező közös munkacsoportok testületként nem nyújthatnak be módosító indítványt az EP-nek, illetve nem kezdeményezhetik egy adott kérdés vitára bocsátását. Erre csak a képviselői csoportosulást alkotó egyéni képviselőknek van lehetőségük. A közös munkacsoportok szerepe abban áll, hogy kiváló koordinációs fórumot jelentenek e képviselői kezdeményezésekhez szükséges támogatás megszerzéséhez.

2. Parlamenti funkciókhoz kötődő tengely: Ez a tengely a parlamenti tisztségekhez (*fonctions*) kötődik.

A közös munkacsoportok ülésein kialakított álláspont becsatornázása érdekében fontos, hogy ezt az álláspontot – a közös munkacsoport tevékenységében részt vevő képviselők révén – képviselni tudják azt a politikai csoportok és az adott témában érdekelt szakbizottság(ok) ülésén. Ennek érdekében kívánatos, hogy a közös munkacsoportok széles politikai spektrum befolyásos politikusait (az EP elnöke, alelnöke, a frakcióvezetők, a frakcióvezető-helyettesek, a frakciók elnökségének tagjai; az adott közös munkacsoport tematikája szempontjából meghatározó releváns szakbizottság elnöke, alelnökei, csoportkoordinátorai,¹⁴ az ezekben a szakbizottságokban tevékenykedő jelentéstevők (előadók) és árnyékelőadók¹⁵ stb.) tudják soraik között (Tabajdi, Korányi 2006). Elsősorban ugyanis ők azok, akik a leginkább képesek arra, hogy a közös munkacsoport ülésén kialakított álláspontot érvényre juttassák az egyéb fórumokon. Itt ugyanakkor fontos kiemelni a parlamenti szakbizottsági vezető tisztségviselők szerepét, hiszen a jogalkotói munka oroszlánrésze a parlamenti szakbizottságokban történik.

3. Intézményi tengely: Ez a tengely a közös munkacsoportok ülésein kialakított álláspont más intézményekbe (*institutions*) történő becsatornázására vonatkozik.

Az EP-képviselőknek lehetőségük van arra, hogy az Unió más intézményeinek, nevezetesen a Tanács és a Bizottság képviselőinek, vagy a Bizottság alelnö-

kének/az Unió kül- és biztonságpolitikai főképviselőjének szóbeli és írásbeli válaszokat igénylő kérdéseket tegyenek fel. Az EP Eljárási Szabályzatának 136. cikke értelmében szóbeli választ igénylő kérdést bármely szakbizottság, képviselőcsoport vagy legalább az alacsony érvényességi küszöbértéket elérő számú képviselő nyújthat be. Tehát ebben az esetben is nagyon fontos szerepet játszhatnak a közös munkacsoportok abban, hogy egy szóbeli választ igénylő kérdés benyújtása megfelelő támogatást kapjon. Az írásbeli választ igénylő kérdések benyújtása esetében nincs minimális képviselői küszöb meghatározva¹⁶ (Dutoit 2003).

A területi tematikájú közös munkacsoportok

A közös munkacsoportok között több olyan is van, amely alkalmas a szubnacionális szinttel összefüggő érdekek megjelenítésére. Olivier Costa az ebbe a kategóriába tartozó közös munkacsoportoknak a következő két típusát különítette el:

- egy adott földrajzi régióhoz kötődő közös munkacsoportok, pl. Atlanti Part Közös Munkacsoport; Balti Európa Közös Munkacsoport;¹⁷
- regionális szintű ágazati kihívásokhoz kapcsolódó közös munkacsoportok: pl. Városok Közös Munkacsoport; Vidéki, Hegyvidéki és Távoli Területek, valamint Intelligens Falvak Közös Munkacsoport; Tengerek, Folyók, Szigetek és Part Menti Területek Közös Munkacsoport; Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport (Costa 2002).

Egy adott földrajzi régióhoz köthető közös munkacsoportok

Az egy adott földrajzi területhez kötődő munkacsoportok közül aktivitása alapján az Atlanti Part Közös Munkacsoportot és a Balti Európa Közös Munkacsoportot érdemes megemlíteni.

Az EU 2004-es bővítése előtt működő *Atlanti Part Közös Munkacsoport* az Atlanti-óceán partvidékén fekvő uniós régiók problémáira (környezetvédelem, halászat, közlekedés, gazdaság stb.) helyezte a hangsúlyt. Bár a képviselői csoportosulás tevékenységéről – közel húsz év távlatából – alig lelhető fel információ, annyi bizonyos, hogy a képviselői csoportosulás a 2004 és 2009 közötti parlamenti ciklusban már nem működött, 2009-től pedig ez a terület a Tengerek, Folyók, Szigetek és Part Menti Területek Közös Munkacsoport tevékenységei közé lett integrálva.

A *Balti Európa Közös Munkacsoport* két parlamenti cikluson át, 2004 és 2014 között működött az EP-ben. A képviselői csoportosulás fő célja a Balti-tenger partján fekvő országok érdekeinek az európai parlamenti döntéshozatalba való becsatornázása és az „északi dimenzió” hatékonyabb uniós megjelenítése volt (Eurobalt 2005). A közös munkacsoport azt is célul határozta meg, hogy a Mediterráneum-központú EU-ban a Balti-tenger partvidéke is elfoglalja az öt megille-

tő helyet. Ugyanakkor a részt vevő EP-képviselők köre nem korlátozódott a balti térség országaira, hisz a 2004-ben megalakult közös munkacsoport elnöke Christopher Beazley brit EP-képviselő volt. A Balti Európa Közös Munkacsoporton belül 2005-ben megalakult, hét EP-képviselőből (brit, észt, finn, német, lett) álló Balti Stratégia Munkacsoport volt a fő kezdeményezője a balti tengeri régióra vonatkozó uniós stratégiának.

2014 óta azonban a konkrét földrajzi régióhoz kötődő területi fókuszú közös munkacsoportok eltűntek az EP struktúrájából.¹⁸ Ez minden bizonnyal azzal magyarázható, hogy az egy-egy földrajzi régióra koncentrálódó – és következőképpen csupán néhány tagállamot érintő – közös munkacsoportok esetében nehezebb megszerezni a három transznacionális politikai csoport támogatását, amely az alapítás alapvető feltétele. Így megállapíthatjuk, hogy az Olivier Costa által megalkotott tipológia napjainkban már csak részben érvényes, hiszen a 2014-es EP-választások óta csak azok a területi fókuszú közös munkacsoportok léteznek, melyek tevékenységének középpontjában a regionális szintű ágazati kihívások állnak.

A regionális szintű ágazati kihívásokhoz kapcsolódó közös munkacsoportok

A regionális szintű ágazati kihívásokhoz kapcsolódó közös munkacsoportok – mint a nevük is mutatja – nem csupán egy adott földrajzi térség érdekében fejtik ki tevékenységüket, hanem azonos szektorális kihívásokkal küzdő régiók érdekeit csatornázzák be a parlamenti döntéshozatalba.

A 2019 és 2024 közötti parlamenti ciklusban négy regionális szintű ágazati kihívásokhoz kapcsolódó közös munkacsoport működik az EP-ben: a Városok Közös Munkacsoport; a Vidéki, Hegyvidéki és Távoli Területek, valamint Intelligens Falvak Közös Munkacsoport; a Tengerek, Folyókák, Szigetek és Part Menti Területek Közös Munkacsoport; az önkormányzatiság és területi autonómia kérdését is napirendjére tűző Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport.

A *Városok Közös Munkacsoport* célja városokkal és urbanizált térségekkel összefüggő problémák megvitatása, valamint annak biztosítása, hogy a parlamenti határozatok és irányelvek szem előtt tartsák az városok és urbanizált térségek által megfogalmazott igényeket. A közös munkacsoport létrehozására legelőször 2005-ben került sor Városok és Lakhatás Közös Munkacsoport néven.¹⁹

A közös munkacsoport tevékenységében a 2019 és 2024 közötti EP-ciklusban 93 képviselő vesz rész 16 tagországból. A tagok szinte a teljes politikai palettát lefedik, csak a Konzervatívok és Reformerek mérsékelt euroszeptikus csoport tagjai hiányoznak. A közös munkacsoport elnöke a lengyel néppárti EP-képviselő, Jan Olbrycht, aki EP-képviselőségét megelőzően a Sziléziai Vajdaság marsallja volt. Alelnökei az egykori strasbourggi polgármester, Fabienne Keller és a közel egy évtizedig a bécsi tartományi parlament képviselőjeként tevékenykedő Andreas Schiedet.²⁰ Az EP-képviselőségét megelőzően nem csak az elnökség, ha-

nem a tagok többsége is települési (jellemzően városi) vagy területi önkormányzatban töltött be valamilyen választott pozíciót (pl. polgármester, önkormányzati képviselő), így tisztában van a városi térségek igényeivel és gyakran szoros kapcsolatban áll az egykoron általa képviselt közösséggel. Az sem kizárt, hogy ezek a képviselők egyszer vissza szeretnének térni a nemzeti politikai színtérre, ahol esetleges újráválasztásuk még akkor sem független a választókörzetükért, településükért, régiójukért kifejtett EU-s tevékenységüktől, ha a brüsszeli politikai aktivitásnak gyakran nincs túl nagy visszhangja az országos vagy helyi sajtóban.

A közös munkacsoport tevékenysége során kiemelten kezeli a környezetvédelem, az energiahatékonyság, a lakhatás, a közszolgáltatások és a városi élettel összefüggő szociális kérdések (pl. társadalmi kirekesztés, migráció, előregedő társadalom) kérdését.

A közös munkacsoport 143 olyan helyi, regionális, nemzeti és európai szintű partnerrel áll kapcsolatban, amelyek tevékenységének középpontjában a városok és a városi fejlődés kérdése áll. A partnerek között ugyanúgy megtaláljuk a legjelentősebb európai (fő)városok helyi önkormányzatait, mint az európai nagyvárosok érdekeit képviselő érdekszövetségeket és hálózatokat (Eurocities, Eurotown, European Metropolitan Network Institute stb.), illetve a Régiók Bizottságát.²¹ Ezek a partnerintézmények a közös munkacsoportok üléseinek gyakori résztvevői.

A közös munkacsoport – a tematikájából adódóan – elsősorban kiemelt partnerének tekinti az EP Regionális Fejlesztési Bizottságát, az Európai Bizottság Környezetvédelmi Főigazgatóságát, Mobilitási és Közlekedési Főigazgatóságát, valamint Foglalkoztatás, a Szociális Ügyek és a Társadalmi Befogadás Főigazgatóságát. A csoport érdekérvényesítő képességét növeli, hogy az EP Regionális Fejlesztési Bizottságának elnöke, Younous Omarjee és két alelnöke, Krzysztof Hetman és Isabel Benjuema is tagjai a közös munkacsoportnak.

A közös munkacsoport elnöke, Jan Olbrycht kiemelte, hogy a Városok Közös Munkacsoport kitűnő fórumot kínál az EP napirendjén lévő jogszabálytervezetek megvitatására, a városi dimenziót szem előtt tartó módosítóindítványok benyújtására és a városi kormányzattal és a különböző lakáspolitikai megközelítésekkel kapcsolatos legjobb gyakorlatok megvitatására. A képviselői csoportosulás tagjai emellett információt szereznek az EU strukturális és regionális alapjainak hatékony felhasználásáról. Olbrycht hozzátette, hogy az általa vezetett képviselői csoportosulás elsősorban a centrumterületek érdekeit próbálja meg becsatornázni az uniós döntéshozatalba, ugyanakkor arra is rámutatott, hogy a nagyvárosok körüli területeknek gyakran a perifériákra jellemző problémákkal kell szembenézniük.²²

A közös munkacsoport lengyel elnöke a képviselői csoportosulás legnagyobb sikerének azt tartja, hogy az Unió városfejlesztési menetrendjébe²³ sikerült beépíteni a városok főbb szükségleteit (pl. az időseket támogató szociális és fizikai környezet megteremtése, a városi szegénység felszámolása, a migránsok és menekültek integrációja). Ennek érdekében a képviselői csoportosulás számos meg-

beszélést szervezett a téma szakértőinek részvételével, és a tagok – egyéni képviselőként, tehát nem a közös munkacsoport nevében – több módosító indítványt nyújtottak be a jelentéshez.

A *Vidéki, Hegyvidéki és Távoli Területek, valamint Intelligens Falvak Közös Munkacsoport* célja a rurális térségek fejlesztésére vonatkozó hosszú távú gazdasági, társadalmi, politikai és környezetvédelmi vízió megvitatása, különös tekintettel e területek fenntartható fejlődésére és területi kohéziójára.

A közös munkacsoportok tevékenységében a 2019 és 2024 közötti EP ciklusban 16 tagországból összesen 34 képviselő vesz rész. A tagok szinte a teljes politikai palettát lefedik, csak a Baloldal (GUE/NGL) elnevezésű mérsékelt euroszeptikus csoport tagjai hiányoznak. A közös munkacsoport társelnökei a spanyol Clara Aguilera és a szlovén Franc Bogovič.

A képviselői csoportosulás – a honlapja szerint – 15 partnerintézettel és a rurális, hegyvidéki és aprófalvas térségek fejlesztésével foglalkozó szervezettel és európai szintű érdekszövetséggel (pl. Smart Village Network, Euromontana) áll kapcsolatban. A partnerszervezetek rendszeres résztvevői a közös munkacsoport üléseinek, és előadásaikkal hozzájárulnak ahhoz, hogy a munkacsoport tagjai szélesebb körű információkkal rendelkezzen a rurális térségek témájában.

A közös munkacsoport legfőbb partnerei az EP Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Bizottsága Regionális Fejlesztési Bizottsága, valamint az Európai Bizottság Regionális és Várospolitikai Főigazgatósága. A tagok többsége is a közös munkacsoport kiemelt partnereinek tekintett parlamenti bizottságok soraiból kerül ki, ráadásul a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Bizottság három alelnöke (Mazary Aguilar, Clara Aguilera, Elsi Katainen) tagja a képviselői csoportosulásnak, ami jelentős mértékben megkönnyíti a közös munkacsoport ülésein kialakított álláspont becsatornázását a szakbizottsági döntéshozatalba.

Adam Mouchtar, a közös munkacsoport koordinátora kiemelte, hogy a képviselői csoportosulás fontos szerepet játszik az uniós perifériák kihívásainak kezelésében. Arra is rámutatott, hogy a tagok háromnegyede vidéki térségből származik, ugyanakkor nagyvárosi kötődésű, de a vidék problémái iránt fogékony képviselők is részt vesznek a csoportosulás munkájában.²⁴ Egy – a közös munkacsoportban tagsággal rendelkező – fővárosi lakhelyű magyarországi baloldali EP-képviselő az interjúban kiemelte, hogy budapestiként mind a városi, mind a vidéki érdekek képviselőjét fontosnak tartja. Azért döntött úgy, hogy éppen e közös munkacsoporthoz csatlakozik, mert véleménye szerint *„egy sikeres országhoz és sikeres Európai Unióhoz mind erős városokra, mind pedig virágzó vidéki térségekre szükség van. Ha a város és a vidék is fejlett, azok csak erősítik egymást”*.²⁵

Mouchtar a közös munkacsoport legnagyobb sikerének azt tartja, hogy a közös munkacsoport tagjai – a közös egyeztetés eredményeként – olyan egyéni képviselői módosító javaslatokat tudtak benyújtani a többéves pénzügyi kerethez (pl. a rurális térségekben való digitális fejlesztések), amely hatékonyabban figyelembe veszi a perifériák érdekeit.²⁶

A *Tengerek, Folyók, Szigetek és Part Menti Területek Közös Munkacsoport* célja a tengerparti területek és szigetek fejlődésének az előmozdítása és az ún. „tengeri dimenzió” beépítése az uniós joganyagokba. A közös munkacsoport első alkalommal 2010-ben alakult meg.

A közös munkacsoport tevékenységében a 2019 és 2024 közötti EP ciklusban 107 képviselő vesz rész 23 – tengerparttal rendelkező – tagországból. A tagok szinte a teljes politikai palettát lefedik, csak az Identitás és Demokrácia szélsőségesen euroszeptikus csoport tagjai hiányoznak. A csoport elnöke a horvát Tonino Picula, ő és 12 alelnök alkotja a közös munkacsoport elnökségét. Az alelnökök mindegyike egy-egy részterülettel foglalkozik, mint például szigetek, Duna és Fekete-tenger, turizmus és Földközi-tenger, halászat, éghajlatváltozás, legkülső régiók.²⁷

A közös munkacsoport tevékenységének koordinációját a *Conference of Peripheral Maritime Regions* elnevezésű, 24 európai ország tagszervezeteit tömörítő külső ernyőszervezet biztosítja. A közös munkacsoport üléseire gyakran hívják meg a tudományos élet képviselőit, valamint a tengerügyekkel és halászattal foglalkozó ernyőszervezeteket.

A képviselői csoportosulás együttműködik az Európai Bizottság Tengerügyek és Halászat Főigazgatóságával, Éghajlatpolitikai Főigazgatóságával, a Mobilitás és Közlekedés Főigazgatósággal, valamint a Regionális és Várospolitikai Főigazgatósággal. Az EP-n belül kiemelt partnere a Halászati Bizottság (PECH), a Környezetvédelem, Közegészségügy és Élelmiszer-biztonság Bizottság (ENVI), a Közlekedés és Idegenforgalom Bizottság (TRAN) és a Regionális Fejlesztési Bizottság (REGI). A képviselői csoportosulás több tagja elnöki vagy alelnöki pozíciót lát el ezekben a parlamenti bizottságokban (PECH: Pierre Karleskind, Giuseppe Ferrandino; REGI: Younous Omarjee; TRAN: Delli Karima, Andris Ameriks, Jan-Christoph Oetjen), ami jelentős mértékben megnöveli a közös munkacsoport érdekérvényesítő képességet (pl. saját kezdeményezésű jelentések napirendre vétele, jelentéstevői megbízás megszerzése).

A közös munkacsoport koordinátora, Cristina Ganapini kiemelte, hogy mivel a tagok egy része a legkülső régiókról vagy szigetekről származik, a képviselői csoportosulás kiemelten kezeli a perifériák kérdéseit. Ganapini a közös munkacsoport legnagyobb sikerének azt tartja, hogy a tagok a kék gazdaságról szóló jelentéshez több olyan módosító indítványt tudtak benyújtani, amelyek figyelembe veszik a tengerparti területek, szigetek és legkülső régiók elvárásait.²⁸

A *Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport* fő célja, hogy az őshonos nemzeti kisebbségek, regionális és kisebbségi nyelvek, illetve az alkotmányos régiók érdekeinek képviseletét megjelenítse az európai politizálásban, valamint rávilágítson a kisebbségi közösségeket érő gyakori diszkriminációra.²⁹ A Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport szinte valamennyi európai uniós tagállamot és számos, harmadik – részben az európai kontinensen kívüli – országot érintő kisebbségi és

nemzeti autonómiával összefüggő problémát napirendjére tűz (pl. Vajdaság, Székelyföld, Katalónia).

A közös munkacsoport tevékenységében 2019 és 2024 között 35 képviselő vesz részt 16 országból. A tagok a teljes politikai palettát lefedik. Mivel a képviselői csoportosulásban való részvétel önkéntes, szinte csak olyan EP-képviselők csatlakoztak a csoporthoz, akiket érint a nemzeti kisebbségi kérdés, vagy azért, mert ők maguk is valamely nemzeti kisebbséghez tartoznak, vagy korábbi, illetve jelenlegi politikai tisztségük kapcsolódik a nemzeti kisebbségek problematikájához³⁰ (pl. Kohot Lucas és Michal Šimecka: bár nem tartoznak nemzeti kisebbséghez, de mindketten az EP Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottságának a tagjai) (2. táblázat). A csoport társelnökei Gál Kinga magyar, François Alfonsi korzikai francia és Vincze Lóránt romániai magyar képviselő.

2. táblázat: Kisebbségi képviselők a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoportban
MEPs representing minorities in the Intergroup of Traditional Minorities, National Communities and Languages

<i>Parlamenti ciklus</i>	<i>Közös munkacsoport létszáma</i>	<i>Kisebbségi képviselők²¹</i>
2004–2009	52	18
2009–2014	41	18
2014–2019	61	32
2019–2024	35	25

Forrás: saját szerkesztés

Az Európai Parlamentben – és az EU-s intézményekben általánosságban – a kisebbségek kérdését az emberi jogokon belül kezelik. Az EP esetében az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság foglalkozik az Unió területén élő kisebbségek helyzetével és jogaival, míg a Kulturális és Oktatási Bizottság kifejezetten a kisebbségi nyelvek oktatásával és a kisebbségi kultúra gyakorlásával összefüggő kérdéseket tárgyalja. Emellett a Külügyi Bizottság keretében működő Emberi Jogok Albizottságának kompetenciájába tartozik a harmadik országokban élő kisebbségekkel összefüggő témák megvitatása. A Petíciós Bizottság vizsgálja a kisebbségi jogsértések ügyében benyújtott petíciókat. Ezek a szakbizottságok a képviselői csoportosulás legfőbb partnerei.

Az Európai Bizottságon belül pedig elsősorban az Oktatásügyi, Ifjúságpolitikai, Sportügyi és Kulturális Főigazgatóság a közös munkacsoport kiemelt partnere. A képviselői csoportosulás aktívan együttműködik a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó európai ernyőszervezetekkel (pl. FUEN, NPLD), amelyek rendszeres meghívottjai a közös munkacsoportok üléseinek, és előadásaik, prezentációik révén szakmai segítséget nyújtanak az EP-képviselőknek.

A közös munkacsoport legnagyobb sikere egy uniós szintű kötelező kisebbségvédelmi keretrendszer megalkotásának kereteit lefektető jelentés – majdnem egyhangú – elfogadtatása volt az EP-ben, valamint – magyar szemszögből – a ha-

táron túli magyar kisebbségek problémáinak napirendben tartása. A képviselői csoportosulás 2004 és 2009, illetve 2012 és 2014 közötti társelnöke, Tabajdi Csaba elmondta, az EP Külügyi Bizottsága 2005. november 22-én fogadta el a Románia csatlakozási felkészültségéről szóló második Moscovici-jelentést, amely – elsősorban a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport tagjai által benyújtott módosító indítványoknak köszönhetően – már tartalmazta a magyar kisebbségi felsőoktatás támogatásának szorgalmazását.³² A közös munkacsoport határozottan kiállt a *Minority Safe Pack – Egymillió aláírás a sokszínű Európáért* című polgári kezdeményezés mellett is, azonban a Bizottság az ügyben – kompetenciahiányra hivatkozva – nem kezdeményezett jogalkotást.

A területi fókuszú közös munkacsoportok érdekérvényesítő képessége³³

A területi fókuszú közös munkacsoportok érdekérvényesítő képességét két esettanulmány mutatja be: a Balti Európa Közös Munkacsoport által tárgyalt Balti Stratégia és a romániai magyar felsőoktatás ügye, amelyet a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport tűzött napirendjére.

A módszertan vonatkozásában ugyanakkor fontos leszögezni, hogy a közös munkacsoportok érdekérvényesítő képességének mérése korántsem egyszerű, hiszen e félhivatalos képviselői csoportosulások nagyon korlátozott eszközzel rendelkeznek arra vonatkozóan, hogy az üléseiken megfogalmazott prioritásokat becsatornázzák az európai parlamenti döntéshozatalba. Ennek legfőbb jele, hogy a közös munkacsoportok nevében nem lehet benyújtani saját kezdeményezésű jelentéseket, módosító indítványokat, illetve a közös munkacsoportok nem kérhetik egy-egy ügy megvitatását a plenáris üléseken (direkt érdekérvényesítés). E képviselői csoportosulások ugyanakkor megfelelő koordinációs fórumot kínálhatnak a tagok számára ezen indítványok benyújtásához és egyes kérdések napirendre vételéhez szükséges közös álláspont kialakításához és becsatornázásához (indirekt érdekérvényesítés).³⁴ Ezen lehetőségek és korlátok figyelembevételével, amennyiben e munkacsoportok tagjai egyéni képviselőkként összefogva – legalább részben – meg tudják jeleníteni érdekeiket az uniós fórumokon (pl. közösen kidolgozott jelentéstervezetek, módosító indítványok benyújtása, az EP-n kívüli és tagállami döntéshozók figyelmének ráirányítása az adott problémára), érdekartikulációs tevékenységük sikeresnek tekinthető.

A Balti-stratégia³⁵

A Balti Európa Közös Munkacsoporton belül 2005-ben megalakult, hét EP-képviselőből (brit, észt, finn, német, lett) álló Balti Stratégia Munkacsoport volt a fő kezdeményezője a balti-tengeri régióra vonatkozó uniós stratégiának, amelynek

kidolgozására 2005 őszén került sor. A Balti Stratégia Munkacsoport vezetője Toomas Hendrik Ilves, észt EP-képviselő és volt külügyminiszter lett. A stratégiára vonatkozó tervezet kidolgozásában a Balti Stratégia Munkacsoport tagjai játszottak kulcsszerepet, ugyanakkor az anyag megvitatásra került a Balti Európa Közös Munkacsoport ülésén is.

Toomas Hendrik Ilves kiemelte, hogy a balti-tengeri térségen belüli uniós tagállamok nem csupán a közös vízterületen osztoznak, hanem mindannyian haszonélvezői a személyek, áruk és szolgáltatások szabad mozgásának, valamint közös kulturális örökséggel rendelkeznek, így közös, uniós szintű megközelítésre van szükségük (Eurobalt 2005). A közös munkacsoport a stratégia kidolgozása során az általa legfontosabbnak ítélt négy területre, nevezetesen a környezetvédelemre, a gazdaságra, az oktatásra és kultúrára, valamint a biztonságpolitikai kérdésekre fókuszált.

A képviselői csoportosulás tagjai végül egy 22 oldalas anyagot dolgoztak ki, amelyben áttekintették a Balti-tenger környezeti állapotában mutatkozó nyugtalanító tüneteket, a fokozódó veszélyforrásokat (új orosz olajkikötők létesítése, intenzívebbé váló tankerforgalom, korszerűtlen atomerőművek közelsége), a térség versenyképességében mutatkozó hiányosságokat (kicsiny belső piac, az alrégiók közötti jelentős fejlettségbeli különbségek, a kereskedelmi tranzakciók nehézsége az eltérő eljárások miatt). A dokumentum hangsúlyozta továbbá az északi dimenzió megerősítésének szükségességét az európai integrációban. Emellett javaslatokat tett a közös európai energiapiac létrehozására, az alternatív energiaforrások használatának bővítésére, a Rail Baltica nagysebességű regionális vonat üzembe állítására és a szervezett bűnözés visszaszorítására a régióban (Eurobalt 2005). A közös munkacsoport a megfogalmazott ajánlásokat elküldte az Európai Parlament és a Bizottság elnökeinek, valamint a Tanács elnökségének.

Az ajánlások alapján az EP Külügyi Bizottsága saját kezdeményezésű jelentést dolgozott ki. Ez a műfaj már csak azért is különösen fontos, mert bár az uniós szerződések értelmében a jogalkotási kezdeményezés a Bizottság joga, az EUMSZ (2009) 225. cikke szerint a Parlament a képviselők többségével, valamely szakbizottság által beterjesztett jelentés (saját kezdeményezésű jelentés) alapján felkérheti a Bizottságot, hogy terjesszen elő jogalkotási javaslatot. A saját kezdeményezésű jelentés benyújtása azonban igen összetett folyamat. Először a jelentés kidolgozását kezdeményező képviselőnek meg kell szereznie az adott szakbizottság támogatását. Erről az illetékes parlamenti bizottságnak a szakbizottsági elnökből és a szakbizottsági koordinátorokból (az ún. szakbizottsági „frakcióvezetők” vagy más néven csoportkoordinátorok) álló vezető testülete dönt. Ilyen saját kezdeményezésű jelentések kidolgozása már csak azért sem egyszerű, mert az Elnökök Értekezletének 2002. december 12-i határozata értelmében egy parlamenti bizottság egyidejűleg hat saját kezdeményezésű jelentés kidolgozását végezheti (EP 2002). Amennyiben a szakbizottság vezető testülete támogatja a jogalkotási javaslat kidolgozását, az illetékes szakbizottságnak az EP elnökéből és a képviselő-

lőcsoportok vezetőiből álló Elnökök Értekezletéhez kell folyamodnia jóváhagyásért (Gómez-Reino 2018). A Bizottság kétféleképpen dönthet: vagy jóváhagyja, vagy elutasítja a javaslatot. Ugyanakkor – mint Virág István, Sógor Csaba politikai tanácsadója aláhúzta – az Elnökök Értekezlete által hozott döntés politikai jellegű, következésképpen indokolással nem feltétlenül jár együtt.³⁶ A kérdéses témában tervezett saját kezdeményezésű jelentés kidolgozásához szükséges támogatás megszerzéséhez nagy segítség volt, hogy a Balti Európa Közös Munkacsoportban részt vevő EP-képviselők közül többen tagsággal rendelkeznek a Külügyi Bizottságban, Toomas Hendrik Ilves pedig a kérdéses bizottság alelnöke, így a szakbizottság vezető testületében képviselni tudta a képviselői csoportosulás érdekeit. Tehát – mint a közös munkacsoportok érdekérvényesítése kapcsán (parlamentari funkciókhoz kötődő tengely) utaltunk rá – nem mellékes, hogy vannak-e befolyásos EP-képviselők az adott képviselői csoportosulásban.

Az északi dimenzió keretébe foglalt balti-tengeri regionális stratégia kidolgozója előadóként (jelentéstevőként) a kérdésért felelős Külügyi Bizottságban Alexander Stubb finn EP-képviselő volt, aki a Balti Európa Közös Munkacsoportban is tevékenykedett. Az EP-ben minden kiemelt ügynek van egy választott jelentéstevője. Az ő feladata a jelentéstervezet előkészítése, valamint a szakbizottsági vita során történő koordinálása, illetve végül bemutatása a plenáris ülésnek, ahol kommentálja a megfogalmazott módosító indítványokat (Horváth 2011). A jelentéstevő a hivatalos és különösen az informális egyeztetéseken keresztül komoly befolyást tud gyakorolni a végkimenetelre, ezért a különböző érdekképviselők (lobbisták) kedvelt lobbi-célpontja. Így például a jelentéstevőnek nem csupán az EP-n belüli szavazás eredményére van befolyása ezáltal, hogy milyen irányban indítja el az adott kérdést, hanem leginkább ő tartja a kapcsolatot az EP-n kívüli érdekelt szereplőkkel is, így például a Tanáccsal és a Bizottsággal. Bár a jelentéstevőt a politikai csoportok közötti egyezség alapján jelölik ki, így tevékenységét igyekszik a saját frakciója elvárásainak megfelelően végezni, minden esetben komoly egyéni befolyással is bír az adott jelentés, valamint a születendő jelentés végkimenetelére (Horváth, Tar 2006).

Az tehát, hogy a jelentéstevő a Balti Európa Közös Munkacsoport keretében működő Balti Stratégia Munkacsoport egyik tagja volt, kiemelkedő jelentőségű, mert Stubbnak lehetősége volt a közös munkacsoport ülésén kidolgozott stratégiát becsatornázni az európai parlamenti döntéshozatalba. 2006-ban a közös munkacsoport tagjai által kidolgozott anyag alapján indítványozta, hogy az Európai Bizottság, megerősítendő az északi dimenzió belső regionális együttműködési pillérét, tegyen javaslatot a balti-tengeri térség együttműködésének horizontális aspektusait lefedő, a regionális szervezetek tevékenysége közötti párhuzamosságokat elkerülő stratégiára. A közös munkacsoport tervezetéből – többek között – beépítésre került a Balti-tenger ökológiai állapotának javítására és a halállomány védelmére, az EU orosz energiától való függésének csökkentésére, a határon átnyúló bűnözés leküzdésére vonatkozó követelmény (EP 2006a). A

jelentéstevő számára fontos visszacsatolás, hogy a Külügyi Bizottságban – pártállástól függetlenül – egyetlen tartózkodás kivételével valamennyi képviselő támogatta az előterjesztést. Ezt követően az előterjesztés a plenáris ülés elé került, amely 2006. november 16-án fogadta el a végleges szöveget.

Az Európai Tanács 2007 decemberében javasolta, hogy az Európai Bizottság 2009 júniusára dolgozzon ki stratégiát a Balti-tenger régiójára, egyebek közt a sürgető környezeti gondok orvoslása érdekében. A tervezet elkészült, és azt a svéd EU-elnökség idején, 2009 októberében – tehát már a következő parlamenti ciklusban – az Európai Tanács elfogadta.

A Balti-stratégia ugyanakkor eddig csak csekély eredményt ért el napjaink legégetőbb problémája, a térség energiabiztonságának javítása terén. Bár 2020-ban átadták a Finnországot Észtországgal, 2022 májusában pedig a Finnországot Litvániával összekötő gázvezetékét, az Oxford Energy Studies elemzője, Katya Yafimavam szerint ezek a lehetőségek nem sokat segítenek az orosz gázfüggőség felszámolásában, mert európai mércével nézve csekély arányú diverzifikációs lehetőséget nyújtanak (Eddy 2022).

A Balti-stratégia volt az EU első makroregionális fejlesztési stratégiája, amely mintául szolgált a 2011-ben, a magyar soros elnökség idején elfogadott Duna Régió Stratégiának.

A romániai magyar felsőoktatás ügye

Az 1945-ben királyi rendelettel létrejött Bolyai magyar nyelvű állami egyetem 1959 óta Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE) néven, román nyelvi többségű egyetemenként működik, magyar fakultásokkal. 2004 októberében a Tudományegyetem oktatóinak egy csoportja elhatározta, hogy konferencia szervezésével irányítja rá a figyelmet az erdélyi magyar nyelvű felsőoktatás megoldatlan kérdéseire. A konferenciát előkészítő tevékenységet a BBTE két oktatója, Hantz Péter fizikus és Kovács Lehel informatikus vezette. 2005 szeptemberében Salat Levente rektorhelyettes határozattervezetet készített a többnyelvű tájékoztató táblák elhelyezésével kapcsolatban. 2005 októberében – főként a magyar oktatók nyomására – a BBTE határozatot hozott a többnyelvű feliratozásra vonatkozóan. A táblák elhelyezésének határideje 2006. január 10. volt. A feliratozásra vonatkozó kötelezettség azonban csak a határozat szintjén jelent meg, gyakorlati megvalósítása érdekében nem történtek lépések. 2006 őszén az egyetem magyar nemzetiségű oktatói a fakultás több pontján elhelyezték a román feliratok magyar nyelvű változatait, amely miatt a Tudományegyetem szenátusa kizárt két, az ügyben érintett magyar oktatót – Hantz Pétert és Kovács Lehelt – a testületből.

Az ügy kapcsán már az esettanulmány bevezetőjében fontos kiemelni, hogy Románia ekkor még nem volt tagja az EU-nak. Az Európai Tanács 2002. decemberi koppenhágai ülésén 2007. január 1-jét jelölte meg a tagság elnyerésének dátu-

mául, beépítve ugyanakkor a csatlakozási szerződésbe egy védzáradékot, amelynek értelmében a belépés időpontja egy évvel kitolható, míg a 2004-ben az EP Pierre Moscovici francia képviselő által kidolgozott jelentése szintén Románia 2007-es csatlakozását javasolta, de nem zárta ki a védzáradék alkalmazásának lehetőségét.

A romániai magyar felsőoktatás kérdését a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport az akkoriban alelnöki posztot betöltő Gál Kinga javaslatára 2005. szeptember 30-i ülésén tűzte napirendjére. A képviselői csoportosulás meghívására az ülésen a BBTE két oktatója, Hantz Péter és Kovács Lehel István is részt vett. A kolozsvári egyetem oktatói a romániai állami magyar egyetem függetlenségének visszaállítását és a magyar állam által fenntartott erdélyi magánegyetemek román állam általi finanszírozását jelölték meg az erdélyi magyar kisebbség legsürgetőbb kéréseként. A felszólalók kiemelték, hogy a több mint 14 éve napirenden tartott kérdés különösen fontos az uniós csatlakozás küszöbén, mivel a kisebbség oktatási gondjainak megoldását jelenthetné. Hantz Péter előadásában rámutatott arra, hogy a romániai közoktatásnak a magyar kisebbséggel szembeni diszkriminatív intézkedései továbbra is fennmaradtak (Udvardy 2009).

Az EP Külügyi Bizottsága 2005. november 22-én fogadta el a Románia csatlakozási felkészültségéről szóló második Moscovici-jelentést, amely – elsősorban a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport tagjai által benyújtott módosító indítványoknak köszönhetően – már tartalmazta a magyar kisebbségi felsőoktatás támogatásának szorgalmazását. Fontos kiemelni, hogy nem csupán a magyar képviselők (Tabajdi Csaba, Harangozó Gábor, Gál Kinga) nyújtották be a kisebbségi oktatásra vonatkozó módosítást, hanem a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport akkori társelnöke, Michl Ebner is. Emellett Gál azt is kérte, hogy Románia bizottsáson megfelelő pénzügyi keretet a kisebbségi nyelven történő oktatásra. Michl Ebner éles hangú módosító indítványában szólította fel a román hatóságokat, hogy teljesítsék a történelmi kisebbségekkel kapcsolatos kötelezettségeket, mivel ennek hiányában megsértik a koppenhágai kritériumokat (EP 2005). Tabajdi Csaba, a közös munkacsoport akkori elnöke szerint a kemény hangú szöveg elsősorban a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport érdekérvényesítő képességének köszönhető.³⁷

A dokumentumot az EP plenáris ülése 2005 decemberében fogadta el. Az esettanulmány tárgyát képező kisebbségi felsőoktatásra vonatkozóan nem volt érdemi különbség a Külügyi Bizottság és a plenáris ülés által elfogadott dokumentum között. A „keserű pirulát” jelentő fő különbség abban nyilvánult meg, hogy míg a külügyi bizottsági dokumentum értelmében a magyar kisebbség számára „önkormányzatiság” biztosítandó, addig a plenáris ülésen elfogadott dokumentumban csak „kulturális autonómia” szerepelt. A román miniszterelnök, Călin Popescu-Tăriceanu személyesen kereste fel Brüsszelben a különböző európai par-

lamenti frakciók vezetőit azzal a kéréssel, hogy a plenáris vita alkalmával módosítsák a szöveget (Kurkó 2011).

Az EP plenáris ülése 2006. május 16-án vitatta meg Románia soron következő országjelentését. Mivel a dokumentumban a magyar kisebbségekről alig esik szó, a felszólaló képviselők a kisebbségi problémákra és a kisebbségi közösségek követeléseire is kitértek. Témánk kapcsán ki kell emelni, hogy Tabajdi Csaba, Gál Kinga, és Duka-Zólyomi Árpád a független magyar nyelvű egyetem (újra)alapításának kérdésére is kitért (EP 2006b).

A magyar nyelvű kisebbségi oktatás terén nem történt döntő előrelépés, mivel bár a Románia csatlakozása előtti utolsó országjelentés leszögezi, hogy az etnikai alapú kisebbségekkel kapcsolatos területen csak mérsékelt előrelépés történt, a Bizottság meg sem említi az erdélyi magyar nyelvű egyetem (ismételt) létrehozásának szükségességét. A magyar nyelvű táblákkal kapcsolatos késlekedés hatására a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport kezdeményezésére³⁸ az EP magyar néppárti, szocialista és liberális delegációja 2006. november 29-én nyílt levél formájában négy párti közös nyilatkozatot tett közzé, amelyben felszólította az egyetem szenátusát, hogy „a román nyelvű feliratok mellé a magyar és német feliratokat is függessze ki! Helyezzék vissza állásukba az elbocsátott oktatókat és tegyenek konkrét intézkedéseket annak érdekében, hogy a háromnyelvűség tükröződjön az egyetemi élet minden napjaiban!” A nyilatkozatban azt is kérték, hogy a 2007. január 1-jén hivatalba lépő, többnyelvűségért felelős biztos, a román Leonard Orban hivatalba lépését követően haladéktalanul vizsgálja ki az esetet. A levél arra is kitért, hogy amennyiben ezek az elvárások egy hónapon belül nem teljesülnek, az EP-képviselők valamennyi létező fórumot fel fognak használni a többnyelvűség biztosítására (Pro minoritate Europae 2009).

2006. december 5-én a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport három magyar tagja – Tabajdi Csaba szocialista, Gál Kinga néppárti és Szent-Iványi István liberális képviselő – nyílt levelet intézett a BBTE mellett tüntető diákokhoz és tanárokhoz, amelyben megismételték a korábbi nyílt levélben megfogalmazott követeléseket, valamint támogatásáról biztosította az érintetteket (Pro minoritate Europae 2009). E tekintetben fontos kiemelni a liberális Szent-Iványi tevékenységét, különösen annak fényében, hogy az akkori ellenzéki pártok részéről igen sok kritika érte az SZDSZ-t a határon túli magyarokat érintő politikája miatt. Szent-Iványi tevékenysége jól illusztrálja azt a tényt, hogy a közös munkában részt vevő EP-képviselők a csoportidentitásukat háttérbe szorítva elsősorban az adott szakpolitika kérdésre koncentrálnak fejtik ki véleményüket.

Ezt követően Tabajdi Csaba 2007. április 12-én levelet intézett az EP-képviselőkhez, amelyben felhívta a figyelmüket a problémára, rámutatva arra is, hogy „[m]ás EU tagállamokban az erdélyi magyarságnál sokkal kisebb közösségek is rendelkeznek államilag finanszírozott, kisebbségi nyelveken oktató egyetemek-

kel”. Kiemelte azt is, hogy „[a] romániai magyar közösségnek a saját egyetemre vonatkozó, korábban biztosított úgynevezett szerzett jogának érvényesítése jogos igény”, és hozzátette azt is, hogy a magyar közösség kulturális és oktatási igényei nem ellentétesek a multikulturalizmus elvével, sőt „a magyar nyelvű egyetem létrehozása a román állam érdeke is”. Levelét „Dr. Tabajdi Csaba, európai parlamenti képviselő, a Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup elnöke” aláírással zárta (Tabajdi 2009), noha a közös munkacsoportok működésére vonatkozó EP-s szabályozások szerint a képviselői csoportosulás testületként nem léphetne fel.

2007. június 18-án a három romániai magyar EP-képviselő, Kónya-Hamar Sándor, Kelemen Attila és Szabó Károly (EPP-ED) írásbeli nyilatkozatot nyújtott be a Bolyai Állami Magyar Tudományegyetem újraindításának szükségességéről. Az írásbeli nyilatkozat olyan szöveg, amelynek kizárólagos tárgya valamely, az EU hatáskörébe tartozó kérdés. A nyilatkozatok az EP-re nézve nem kötelező erejűek, vagyis nem tekinthetők parlamenti aktusnak, amelyek az intézmény álláspontját jelentik meg. Az írásbeli nyilatkozatok csupán a szerzők és az aláírók nézeteit tükrözik. A nyilatkozat érvényességéhez a megadott határidőig – aláírás formájában – meg kell szerezni az EP-képviselők abszolút többségének támogatását. A három romániai magyar EP-képviselő által jegyzett dokumentum felkéri a Bizottságot és a Tanácsot, hogy ítélje el a román kormány elutasító és diszkriminatív magatartását, amely megakadályozza az önálló magyar nyelvű egyetem létrehozását, és kéri a független Bolyai Egyetem felállítást (EP 2007). A betérjesztőknek 2007. október 25-ig kellett megszerezniük a szükséges támogató aláírásokat. A Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport az EP nyári szünetét követő első ülésén, 2007. szeptember 6-án kiemelten foglalkozott a Babeş-Bolyai Tudományegyetem helyzetével. Tabajdi Csaba a magyar nyelvű feliratok kihelyezésén túl jogosnak nevezte az önálló egyetem ügyét, és támogatásáról biztosította a korábban elbocsátott oktatókat. A képviselői csoportosulás elnöke arra is felhívta a figyelmet, hogy Európában az erdélyi magyarságnál nagyságrendekkel kisebb lélekszámú nemzeti közösségek (például a dél-tiroli németek, a norvégiai számik) számára is biztosított az önálló, államilag finanszírozott anyanyelvi felsőoktatás. Az ülésen részt vett a Babeş-Bolyai Tudományegyetemről a magyar feliratok kihelyezése miatt elbocsátott Hantz Péter is, aki a közös munkacsoport segítségét kérte az önálló Bolyai Egyetem létrehozásáról szóló írásbeli EP-nyilatkozat elfogadásához. A képviselői csoportosulás elnöke támogatásáról biztosította az erdélyi magyarok anyanyelvi felsőoktatással kapcsolatos törekvéseit, és kifejtette, hogy a magyar nyelvű feliratokon túl „abszolút legitim igény az önálló Bolyai Egyetem megteremtése is”. Henrik Lax, a svéd ajkú finnek EP-képviselője, a közös munkacsoport alelnöke felajánlotta, hogy mindenben segíti a Bolyai Egyetem ügyét. Ez jól mutatja, hogy bár a téma kizárólag az erdélyi magyarságot érintette, az ülésen egy másik nemzethez tartozó kisebbségi képviselő is ígéretet tett a magyar kisebbségi érdekek képviselésére (3szek.ro 2007). Az írásbeli nyilatkozat elfogadásához szükséges mennyiségű aláírás – a kö-

zós munkacsoport tagjainak aktív kampánya ellenére – sem jött össze: a szükséges 393 helyett csak 172 EP-képviselő írta alá a dokumentumot. Ugyanakkor Kónya-Hamar aláhúzta, hogy az írásbeli nyilatkozatok esetében legtöbbször kevesebb, mint 50 aláírás szokott összejönni. Tekintettel az etnikai kisebbségekkel összefüggő téma érzékeny jellegére, az összegyűjtött aláírások száma jól mutatja a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport érdekérvényesítő potenciálját (és annak korlátait). Kónya-Hamar úgy vélte, hogy az akció arra mindenképpen jó volt, hogy az EP-képviselők figyelmét a romániai magyar felsőoktatás helyzetére irányítsa. Szinte valamennyi tagország képviselői között akadt olyan, aki kézjegyével látta el a dokumentumot. Emellett Josep Borrel, az EP hivatalban lévő elnöke is aláírta a dokumentumot (transindex.ro 2007).

Végül többéves huzavona után, 2008 januárjára előrelépés történt az ügyben: több karon megtörtént a kétnyelvű feliratok elhelyezése.

A Babeş-Bolyai Tudományegyetem ügye jól illusztrálja az közös munkacsoportban tevékenykedő különböző pártállású EP-képviselők összefogásának sikerét. Természetesen jelen esetben a közös munkacsoport tevékenységének értékelésekor nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy az ügyben nem csupán a Hagyományos Kisebbségek, Nemzeti Közösségek és Nyelvek Közös Munkacsoport és az EP lépett fel a határon túli magyar felsőoktatás érdekében, hanem az Európa Tanács is foglalkozott a témával (24.hu 2007). Az sem mellékes tényező, hogy a kérdéses időszakban az RMDSZ kormányalkotó tényező volt Romániában, és a párt elnöke, Markó Béla művelődési, oktatási és európai integrációs ügyekért felelős miniszterelnök-helyettesi teendőit látta el.

Konklúzió

A kutatók hajlamosak elfeledkezni a közös munkacsoportok létezéséről és a területi érdekérvényesítésben játszott szerepéről. Bár terjedelmi okokból csak két konkrét eset részletes bemutatására volt lehetőség, az esettanulmány, valamint a területi fókuszú közös munkacsoportokban meghatározó szerepet játszó EP-képviselőkkel és munkacsoport-koordinátorokkal készített strukturált mélyinterjúk alapján láthattuk, hogy az EP-ben ezek a formalitás és informális határon álló képviselői csoportosulások is meghatározó szerepet játsz(hat)anak a területi kérdésekkel összefüggő érdekek megjelenítésében. E képviselői csoportosulások legfőbb szerepe abban áll, hogy fórumot biztosítanak egy-egy területi fókuszú probléma megvitatására, javaslattervezet kidolgozására, a különböző álláspontok, nemzeti szempontok és regionális érdekek becsatornázására, illetve adott esetben közös módosító indítványok benyújtására. Emellett – amennyiben befolyásos politikusokat tudhatnak a tagjaik között – lehetőségük van arra is, hogy biztosítsák a saját kezdeményezésű jelentéseknek az EP releváns szakbizottságában való

napirendre vételéhez szükséges feltételeket. Emellett – különösen érzékeny (pl. kisebbségi) ügyekben fontos, hogy a közös munkacsoportok fontos szerepet játszanak a kérdés napirenden tartásában és a közvélemény figyelmének felhívásában. Ugyanakkor – az EP eljárási szabályzatában megfogalmazott korlátok miatt – e képviselői csoportosulások csak indirekt módon vehetnek részt a területi érdekek parlamenti döntéshozatalba történő becsatornázásában, hiszen a fellépések nem a közös munkacsoportok, hanem az azok munkájában részt vevő EP-képviselők nevében történnek.

Mindazonáltal e képviselői csoportosulások tevékenységének értékelésekor nem tekinthetünk el attól a ténytől sem, hogy – tekintettel az uniós döntéshozatal komplexitására – egy adott kérdésben a legtöbbször nem csak az EP közös munkacsoportjai, hanem más uniós intézmények, nemzetközi szervezetek és nemzeti szervek is fellépnek.

A jövőben elkerülhetetlen a témához kapcsolódó empirikus kutatás folytatása, amely magában foglalja majd további interjúalanyok bevonását és a parlamenti dokumentumok elemzésének kibővítését, valamint az esettanulmányok számának növelését. Mivel az EU intézményi struktúrájában az EP mellett a Régiók Bizottsága is rendelkezik félformális képviselői csoportosulásokkal, amelyeket a helyi és regionális érdekek becsatornázásáért felelős intézményben régióközi csoportoknak neveznek, a későbbi kutatások szükségszerűen ki fognak terjedni ezek bemutatására és e két félformális képviselői csoportosulás komparatív elemzésére a területi érdekérvényesítés szempontjából.

Jegyzetek

1. Tanulmányomban a „képviselőcsoport” és „politikai csoport” kifejezéseket szinonimaként használom.
2. A tanulmány az EP Eljárási Szabályzatának legfrissebb, 2021-ben hatályba lépett változatán alapul (EP 2021).
3. A közös munkacsoport koordinátorai nem EP-képviselők, hanem vagy a csoport elnökének egyik tanácsadója vagy pedig a képviselői csoportosulás tevékenységét támogató civil szervezet egyik alkalmazottja.
4. Ez a rész a Politikatudományi Szemlében megjelent egyéni kutatásom rövidített, szintetizált összefoglalásán alapul (Brucker 2022).
5. A Tanács munkáját segítő, illetve üléseit előkészítő testület, amely a tagállamok EU mellé rendelt nagyköveteiből és azok helyetteseiből áll.
6. Franciaország a 2004., a 2009. és a 2014. évi EP-választásokon regionális választási körzetekre volt osztva. A Brexitet megelőzően az Egyesült Királyság is regionális választási körzetekkel vett részt az EP-választásokon.
7. További részletekért lásd: https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/pana/w9/part2_fr.htm
8. Skót Nemzeti Párt (Egyesült Királyság), Volksunie (VU), Frankofón Demokratikus Párt (Belgium); Dél-tiroli Néppárt (Ausztria).
9. A közös munkacsoportokról további részletekért lásd Brucker (2019).
10. Tabajdi Csaba EP-képviselővel készített interjú (Brüsszel, 2014. március 4.).

11. A közös munkacsoportok érdekvédelem- és képviseleti képességének bemutatásakor is a Dutoit-féle hármas tengely mentén haladok, azonban az egyes tengelyekre vonatkozó információkat elsősorban az EP Eljárási Szabályzatából merítem.
12. Az összes parlamenti képviselők egytizede, amely egy vagy több képviselőcsoportból vagy egyéni képviselőkből, vagy e két csoportból vegyesen tevődik össze.
13. Az összes parlamenti képviselő egyhuzada vagy egy képviselőcsoport.
14. A szakbizottság munkájában részt vevő képviselőcsoportok mindegyike ún. csoportkoordinátort választ, aki a bizottsági frakciótagok vezetőjeként képviseli a frakció érdekeit és közreműködik a bizottságok napirendjének kialakításában. A csoportkoordinátor vezet továbbá a szakbizottsági ülések előtt a frakciótagok külön üléseit, és jelentős szerepe van az egyes kérdésekkel kapcsolatos frakcióálláspontok kialakításában.
15. A nagyobb frakciók az olyan meghatározóbb kérdéseknél, ahol más frakció adja a jelentéstevőt, az ő fő „vitapartnerének” szánt képviselőt, ún. „árnyéklőadót” is kineveznek.
16. Az EP struktúrájában egyértelműen a szóbeli műfajnak van nagyobb politikai jelentősége, hiszen a válaszadás keretét biztosító plenáris ülések nyilvánosak, amelyen a sajtó képviselői is jelen vannak.
17. A 2019 és 2024 közötti parlamenti ciklusban ezen közös munkacsoportok nem kerültek megalkotásra.
18. A közös munkacsoportok jegyzéke: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hu/organisation-and-rules/organisation/intergroups>.
19. További részletekért lásd a Városok Közös Munkacsoport honlapját: <http://urban-intergroup.eu/about-us/>.
20. A Városok Közös Munkacsoport tagjainak listája: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/organisation-and-rules/organisation/intergroups/list-of-members-urban.pdf>.
21. További részletekért lásd a Városok Közös Munkacsoport honlapját: <http://urban-intergroup.eu/about-us/>.
22. Jan Olbrycht lengyel EP-képviselővel, a Városok Közös Munkacsoport elnökével készített online interjú (2020. november 3.).
23. Az Európai Bizottság jelentése a Tanácsnak az uniós városfejlesztési menetrendről: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-HU/TXT/?from=HU&uri=CELEX%3A52017DC0657&qid=1624986716364>.
24. Adam Mouchtarral, a Vidéki, Hegyvidéki és Távoli Területek, valamint Intelligens Falvak Közös Munkacsoport koordinátorával készített online interjú (2021. június 15.).
25. Magyar EP-képviselővel (S&D) készített írásbeli interjú (2021. július 20.).
26. Adam Mouchtarral, a Vidéki, Hegyvidéki és Távoli Területek, valamint Intelligens Falvak Közös Munkacsoport koordinátorával készített online interjú (2021. június 15.).
27. További részletekért lásd a közös munkacsoport honlapját: <http://www.searica.eu/intergroup/chair-and-board>.
28. Cristina Ganapinivel, Tengerek, Folyók, Szigetek és Part Menti Területek Közös Munkacsoport koordinátorával készített interjú (2021. július 25.).
29. Gál Kinga politikai tanácsadójaival, Eplényi Katával készített interjú (Brüsszel, 2014. március 20.).
30. Gál Kinga politikai tanácsadójaival, Eplényi Katával készített interjú (Brüsszel, 2014. március 20.).
31. Bár Eplényi Kata elmondása szerint a Nemzeti Kisebbségügyi Közös Munkacsoport nem készít statisztikát a képviselői csoportosulás nemzetiség szerinti összetételéről, az EP-honlapján (<http://www.europarl.europa.eu/meps>) elérhető képviselői adatok alapján meg lehet állapítani, hogy az adott képviselő etnikai alapon a kisebbségi vagy a többségi társadalomhoz tartozik-e.
32. Tabajdi Csaba EP-képviselővel készített interjú (Brüsszel, 2014. március 4.).
33. Mivel az EU-ban a jogalkotási folyamat meglehetősen lassú, olyan esetet választottam, amelynél a többlépcsős, többolvasatos jogalkotási folyamat teljesen lezárult.
34. Tabajdi Csaba EP-képviselővel készített interjú (Brüsszel, 2014. március 4.).
35. Az esettanulmány csak a közös munkacsoport szerepét elemzi a kérdés szempontjából, nem célja ugyanakkor a jelentés utóéletének vizsgálata.

36. Sógor Csaba EP-képviselő politikai tanácsadójával, Virág Istvánnal készített írásbeli interjú (2018. augusztus 25.).
37. Tabajdi Csaba EP-képviselővel készített interjú (Brüsszel, 2014. március 4.).
38. Tabajdi Csaba EP-képviselővel készített interjú (Brüsszel, 2014. március 4.).

Köszönetnyilvánítás

A 132294. számú „Kormányzati kihívások periférikus térségekben” projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Irodalom

- 3szek.ro (2007): *Lobby az önálló magyar egyetemért. Strasbourgi támogatás.* https://www.3szek.ro/load/cikk/2779/strasbourgi_tamogatas_lobby_az_onallo_magyar_egyetemert (utolsó letöltés: 2020. 08. 24.).
- 24.hu (2007): *Az ET elé kerül a Babes-Bolyai Egyetem ügye.* https://24.hu/kulfold/2007/06/27/et_ele_kerul/ (utolsó letöltés: 2020. 08. 23.).
- Abélès, M. (1992): *La vie quotidienne au Parlement européen.* Hachette, Paris
- Ansell, C. K., Craig, P., Keith, A. D. (1997): Dual networks in European regional developments policy. *Journal of Common Market Studies*, 3., 347–375. <https://doi.org/dv2h5b>
- Berkhout, J., Lowery, D. (2011): Short-term volatility in the EU interest community. *Journal of European Public Policy*, 1., 1–16. <https://doi.org/bj3hdc>
- Beyers, J. (2004): Voice and access: Political practices of European Interest Associations. *European Union Politics*, 2., 211–240. <https://doi.org/c8qqw4>
- Brucker B. (2014): Az Európai Parlament Nemzeti Kisebbségi Intercsoportjának szerepe a kisebbségi érdekek érvényesítésében (2004–2009). In: Végh A. (szerk.): *Kisebbségek geopolitikája.* PTE, Pécs, 88–96.
- Brucker B. (2015): A kisebbségi lobby egyik kevésbé ismert eszköze: az Európai Parlament közös munkacsoportjai (2009–2014). In: Tuka Á. (szerk.): *Változó Európa? Kérdések, kétségek, válaszok.* IDResearch Kft.–Publikon, Pécs, 147–166.
- Brucker B. (2019): Az Európai Parlament félhivatalos érdekvérvényesítő fórumai. A közös munkacsoportok. *Politikatudományi Szemle*, 3., 57–84. <https://doi.org/jjp2>
- Brucker B. (2022): Az Európai Parlament szerepe a szubnacionális érdekek képviselésében, *Politikatudományi Szemle*, 1., 99–124. <https://doi.org/jjp3>
- Corbett, R., Jacobs, F., Neville D. (2016): *The European Parliament.* John Harper Publishing, London
- Costa, O. (1999): L'Europe par les régions au Parlement de Strasbourg. *Critique internationale*, 5., 14–21. <https://doi.org/cb9mjz>
- Costa, O. (2001): *Le Parlement européen, assemblée délibérante.* Éditions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles
- Costa, O. (2002): Le travail parlementaire européen et la défense des intérêts locaux. Les députés européens dans la gouvernance multi-niveaux. Le gouvernement du compromis: courtiers et généralistes dans l'action politique. *Economica*, 195–226.
- Dinan, W. (2021): Lobbying transparency: The limits of EU monitory democracy. *Politics and Governance*, 1., 237–247. <https://doi.org/jjp4>
- Dutoit, L. (2001) : *Les intergroupes au Parlement européen.* Eryopa, Genève
- Dutoit, L. (2003) : L'influence au sein du Parlement européen : les intergroupes, *Politique européenne*, no. 1., 123–142., <https://doi.org/jjp5>

- Dutoit, L. (2016): The international role of the European Parliament's Intergroup in parliamentary democracy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 23., 182–195. <https://doi.org/jjp6>
- Eddy, M. (2022): *Lithuania says it has stopped importing gas from Russia*. The New York Times 2022. április 2. <https://www.nytimes.com/2022/04/02/world/europe/lithuania-russia-gas.html> (Letöltés: 2022. 09. 30.)
- EB [Európai Bizottság] (2017): *A Bizottság jelentése a Tanácsnak az uniós városfejlesztési menetrendről*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-HU/TXT/?from=HU&uri=CLEX%3A52017DC0657&qid=1624986716364> (Letöltés: 2022. 09. 30.)
- EÉ [Elnökök Értekezletének] határozata (1999): <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/organisation-and-rules/organisation/intergroups/hu-rules-governing-the-establisment-of-intergroups.pdf> (Letöltés: 2022. 06. 05.)
- Eising, R. (2008): Interest groups in EU policy-making. *Living Reviews in European Governance*, 4., 4–32.
- Enyedi Zs., Körösiényi A. (2004): *Pártok és pártrendszerek*. Osiris, Budapest
- EP [Európai Parlament] (1997): *Dispositions nationales en matière d'inéligibilité et d'incompatibilité concernant le Parlement européen*. https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/pana/w9/part2_fr.htm (Letöltés: 2022. 09. 30.)
- EP [Európai Parlament] (2002): *Decision of the Conference of presidents of 12 December 2002 concerning the procedure for the granting of authorisation to draw up non-legislative reports*. PV CP 12.12.2002 / ANNEX, 1. cikk 1. bekezdés.
- EP [Európai Parlament] (2005): *Jelentéstervezet Románia felkészültségéről az Európai Unióhoz való csatlakozásra*. Módosítás 1–62. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/am/589/589096/589096hu.pdf (Letöltés: 2022. 08. 23.)
- EP [Európai Parlament] (2006a): *Jelentés az északi dimenzió keretében foglalt balti-tengeri regionális stratégiáról*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-6-2006-0367_HU.html (Letöltés: 2022. 06. 05.)
- EP [Európai Parlament] (2006b): *Rapport de progrès sur la voie de l'adhésion de la Bulgarie et de la Roumanie débat*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EPTEXT+CRE+20060516+ITEM-014+DOC+XML+V0//FR> (Letöltés: 2022. 08. 23.)
- EP [Európai Parlament] (2007): *Írásbeli nyilatkozat a Bolyai Állami Magyar Tudományegyetem újraindításának szükségességéről*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?puRef=%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bWDECL%2bP6-DCL-2007-0061%2b0%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fHU> (Letöltés: 2020. 08. 23.)
- EP [Európai Parlament] (2019): *Az Európai Parlament közös munkacsoportjai*. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hu/organisation-and-rules/organisation/intergroups> (Letöltés: 2022. 09. 30.)
- EP [Európai Parlament] *Eljárási Szabályzata* (2021) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20170116+0+DOC+PDF+V0//HU&language=HU> (Letöltés: 2022. 06. 05.)
- EUMSZ [Európai Unió működéséről szóló szerződés] (2009) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3AC2012%2F326%2F01> (Letöltés: 2022. 06. 08.)
- Eurobalt (2005): *Europe's Strategy for the Baltic Sea Region*. <http://www.eurobalt.org/wp-content/uploads/2005/12/file82.pdf> (Letöltés: 2022. 06. 07.)
- Fábián Gy. (2005): Európai parlamenti választások és választási rendszerek. *Politikatudományi Szemle*, 2., 59–88.
- Farrand, B.: Lobbying and lawmaking in the European Union: The development of copyright law and the rejection of the anti-counterfeiting trade agreement. *Oxford Journal of Legal Studies*, 3., 487–514. <https://doi.org/jjp7>
- Feledy B. (2010): A lobbiszabályozás fejlődése az uniós intézményekben. *Európai Tükör*, 10., 3–18.
- Fóris Gy. (2020): Lobbizás az Európai Unióban. In: Arató K., Koller B. (szerk.): *Az Európai Unió politikai rendszere*. Dialóg-Campus, Budapest, 157–171.
- Goergen, P. (2006): *Lobbying in Brussels. A practical guide to the European Union for cities, regions, networks and enterprises*. Goergen, Brussels
- Gómez-Reino, M. (2018): *Nationalisms in the European arena. Trajectories of transnational party coordination*. Palgrave, London

- Horváth Z. (2011): *Kézikönyv az Európai Unióról*. HVGOrac, Budapest
- Horváth Z., Tar G. (2006): *Az Európai Parlament az európai demokráciában*. Országgyűlés Hivatala, Budapest
- Kéglér Á. (2004): Lobbizás az Európai Unióban. *Politikatudományi Szemle*, 1–2., 181–202.
- Kéglér Á. (2006): *Érdekérvényesítés az Európai Unióban*. MTA PTI, Budapest
- Kluger Dionigi, M. (2016): *Lobbying in the European Parliament. The Battle for Influence*. Palgrave Macmillan, Cham
- Kurkó N. (2011): Érdekérvényesítés, lobbizás, kisebbségvédelem. In: Fricz T., Orosz T. (szerk.): *Küzdelmes integráció. Az Európai Parlament és Magyarország*. L'Harmattan, Budapest, 513–538.
- Laczkóné Tuka Á. (2004): *Európai Parlament. A meg-megújuló intézmény*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs
- Landorff, L. (2019) : *Intergroups in the European Parliament: Institutionalisation and regulation: Informality, information and Intergroups*. Palgrave, London
- Marsh, M. (1998): Testing the second-order election model after four European elections. *British Journal of Political Science*, 4., 591–607. <https://doi.org/cf4566>
- Nagy P. (1998): Lobbizás az Európai Unióban. *Európai Szemle*, 1., 34–55.
- Navracsics T. (1998): *Európai belpolitika*. Korona Kiadó, Budapest
- Nedergaard, P., Jensen, M. D. (2014): The anatomy of Intergroups – Network governance in the political engine room of the European Parliament. *Policy Studies*, 2., 192–209. <https://doi.org/jjp8>
- Pro minoritate Europae (2009): Állítsák vissza a magyar feliratokat és karokat a Babes-Bolyai Tudományegyetemen! Magyarország európai parlamenti képviselőinek négypárti közös nyilatkozata. In: Tabajdi Cs. (szerk.): *Pro minoritate Europae. Az európai kisebbségekért. Az Európai Parlamentben működő Nemzeti Kisebbségi Intergroup tanulmánykötete*. EU-Ground Kft., Budapest, 434–437.
- Reif, K., Schmitt, H. (1980): Nine second-order elections – A conceptual framework for the analysis of European elections result. *European Journal of Political Research*, 8., 3–44. <https://doi.org/c67mw>
- Ringe, N., Victor, J. N. (2013): *Bringing the Information Gap. Legislative Member Organisations as Social Network sin the United States and the European Union*. University of Michigan Press
- Ripoll Servent, A. (2018): *The European Parliament*. Palgrave, London
- Rules Governing the Establishment of Intergroups (2014): *Decision of the Conference of Presidents of 11 September 2014*. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/organisation-and-rules/organisation/intergroups/en-rules-governing-the-establishment-of-intergroups.pdf> (Letöltés: 2022. 06.05.)
- Schmitt, H. (2005): The European Parliament elections of June 2004: Still second-order? *West European Politics*, 3., 650–679. <https://doi.org/cwtrrm>
- Simon Z. (2009): *Érdekérvényesítés a közpolitikai döntéshozatalban az Európai Unióban és Magyarországon*. L'Harmattan, Budapest
- Tabajdi Cs. (2009): Tabajdi Csaba Intergroup elnök európai parlamenti képviselőnek írt levele az önálló erdélyi Bolyai Egyetemet támogató 61-es számú írásbeli nyilatkozat ügyében. In: Tabajdi Cs. (szerk.): *Pro minoritate Europae. Az európai kisebbségekért. Az Európai Parlamentben működő Nemzeti Kisebbségi Intergroup tanulmánykötete*. EU-Ground Kft., Budapest, 432–433.
- Tabajdi Cs., Korányi D. (2006): Az uniós nemzeti érdekérvényesítés három modellje. Másfél éves európai parlamenti érdekérvényesítés tapasztalatai (2004. július–2005. december). In: Sándor P., Vass L., Tolnai Á. (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2005-ről*. Demokrácia Kutatások Magyarországi Központja Alapítvány, Budapest, 836–851.
- Topolánszky Á. (2009): *Lobbizás az Európai Unióban. Tagállami érdekérvényesítés a válság és az európai átalakulás útvesztőjében*. Mundus, Budapest
- Török B. (2016): Korlátozott átláthatóság: a lobbizás és az Európai Unió. In: Széll K. (szerk.): *Az Európai Unió az oktatásról*. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 67–73.
- transindex.ro (2007): *Nem gyűlt össze elég aláírás a Bolyai visszaállítására az EP-ben*. <http://itthon.transindex.ro/?hir=15911> (Letöltés: 2020. 08. 23.).

- Udvardy F. (2009): *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1990–2009*. http://udvardy.adatbank.transindex.ro/?action=intezmeny&intezmeny=Eur%C3%B3pai%20Parlament%20/EP/&intezmeny_sz=Europai%20Parlament%20/EP/&kezd=301 (Letöltés: 2018. 08. 23.).
- van der Eijk C., Egmond M. (2007): Political effect of low turnout in national and European elections. *Electoral Studies*, 3., 561–573. <https://doi.org/bqnm2z>
- Vizi B. (2013): *Európai kaleidoszkóp. Az Európai Unió és a kisebbségek*. L'Harmattan, Budapest